JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
PHILIPPE LÉGER
11 päivänä toukokuuta 2000 *

1. Ingmar GB Ltd (jäljempänä Ingmar), joka on Englannin oikeuden mukaan perustettu yhtiö, toimi vuodesta 1989 lähtien Kalifornian osavaltion lain mukaan perustetun yhtiön Eaton Leonard Technologies Inc:n (jäljempänä Eaton) kauppaedustajana Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin alueilla.

2. Sen jälkeen kun edustussopimus oli päättynyt vuonna 1996, Ingmar nosti oikeudessa kanteen, jossa se vaati provisiota ja korvausta sille näiden kahden yhtiön välisten suhteiden lakkaamisen johdosta aiheutuneesta vahingosta.

3. Eaton kiistää Ingmarin vaatimukset, jotka perustuvat Yhdistyneen kuningaskunnan lainsäädäntöön, jolla direktiivi 86/653/ETY [1] pantiin täytäntöön, ja väittää, ettei sovellettava oikeus voi olla se, johon kantaja vetoaa, koska näiden yhtiöiden välinen sopimus sisältää ehdon, jonka mukaan sopimukseen sovelletaan Kalifornian osavaltion (Amerikan Yhdysvallat) lakia.

4. Court of Appeal (England & Wales) (Yhdistynyt kuningaskunta), jonka käsiteltävänä pääasia on, katsoo, että on tarpeen kysyä yhteisöjen tuomioistuimelta, sovelletaanko direktiiviä riidanalaiseen sopimukseen niissä olosuhteissa, joista on kyse nyt esillä olevassa asiassa, jossa osapuolet olivat nimenomaisesti sopineet, että kyseinen sopimus on kolmannen maan lain alainen, sen sijaan että siihen sovellettaisiin kansallista lakia, jolla asiaa koskeva yhteisön lainsäädäntö on pantu täytäntöön.

I Sovellettava lainsäädäntö

Direktiivi

5. Direktiiviä, jolla on tarkoitus sovittaa yhteen jäsenvaltioiden kauppaedustajia koskevat säännökset, perustellaan sillä, että "kaupallista edustusta koskevien kansallisten säännösten erot vaikuttavat oleellisesti kilpailun edellytyksiin ja kyseisen toiminnan harjoittamiseen yhteisössä ja ovat haitallisia sekä kauppaedustajan oikeussuojalle suhteessa tämän päämieheen että

* Alkuperäinen kieli: ranska.

1 — Jäsenvaltioiden itsenäisiä kauppaedustajia koskevan lainsäädännön yhteensovittamisesta 18 päivänä joulukuuta 1986 annettu neuvoston direktiivi 86/653/ETY (EYVL L 382, s. 17; jäljempänä direktiivi).

kaupallisten sopimusten varmuudelle — — ".[2]

6. Saman perustelukappaleen mukaan " — — nämä erot haittaavat oleellisesti edustussopimusten tekemistä ja toimintaa, jos päämies ja kauppaedustaja ovat eri jäsenvaltioista".

7. Direktiivin 1 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa: "Tässä direktiivissä säädettyjä yhdenmukaistamistoimenpiteitä sovelletaan niihin jäsenvaltioiden lakeihin, asetuksiin ja hallinnollisiin määräyksiin, jotka koskevat kauppaedustajan ja tämän päämiehen välistä suhdetta."

8. Direktiivin 17 artiklan 1 kohdan mukaan "jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kauppaedustajalle suoritetaan edustussopimuksen lakattua 2 kohdassa tarkoitettu hyvitys tai 3 kohdassa tarkoitettu korvaus". Direktiivin 17 artiklan 2—5 kohdassa täsmennetään ne edellytykset, jotka on oltava olemassa hyvityksen ja korvauksen maksamiseksi, sekä hyvityksen ja korvauksen vahvistamistapa.

9. Direktiivin 18 artiklassa mainitaan tiettyjä tapauksia, joissa korvausta tai hyvitystä ei tarvitse maksaa: sopimuksen lakkaaminen päämiehen aloitteesta kauppaedustajan syyksi luettavan sopimusrikkomuksen perusteella tai sopimuksen lakkaaminen kauppaedustajan aloitteesta ilman erityistä perustetta taikka myös se, että kauppaedustaja on siirtänyt päämiehen suostumuksella edustussopimuksesta johtuvat oikeutensa ja velvollisuutensa toiselle henkilölle.

10. Direktiivin 19 artiklassa säädetään seuraavaa: "Osapuolet eivät ennen edustussopimuksen lakkaamista saa poiketa 17 ja 18 artiklan säännöksistä kauppaedustajan vahingoksi."

Kansallinen lainsäädäntö

11. Direktiivi on pantu Yhdistyneessä kuningaskunnassa täytäntöön vuoden 1993 Commercial Agents (Council Directive) Regulationsilla (laki kauppaedustajia koskevan neuvoston direktiivin täytäntöönpanosta[3]), joka tuli kyseisen Regulationsin 1 §:n 1 momentin mukaisesti voimaan 1.1.1994.

12. Regulationsin 1 §:n 2 momentin mukaan kyseisellä lailla " — — säännellään kauppaedustajien ja näiden päämies-

2 — Direktiivin toinen perustelukappale.

3 — Jäljempänä Regulations.

ten välisiä suhteita ja sitä sovelletaan kauppaedustajien toimintaan Isossa-Britanniassa, jollei 3 momentista muuta johdu".

13. Regulationsin 1 §:n 3 momentissa säädetään seuraavaa: "Tämän lain 3—22 §:ää ei sovelleta, jos osapuolet ovat sopineet, että edustussopimukseen sovelletaan toisen jäsenvaltion lakia."

II Pääasian oikeudenkäynti ja ennakkoratkaisukysymys

14. Ingmar nosti pääasiassa kanteen High Court of Justicessa (Yhdistynyt kuningaskunta), joka antoi tuomionsa 23.10.1997. Se katsoi, ettei Regulationsia sovellettu vaan että riidanalainen sopimus oli Kalifornian osavaltion lain alainen.

15. Ingmar valitti kyseisestä tuomiosta Court of Appealiin. Koska se on katsonut, että pääasian ratkaisu riippuu direktiivin tulkinnasta, se on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja se on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavan kysymyksen:

"Englannin lain mukaan osapuolet voivat päättää sopimukseen sovellettavasta laista, ellei ordre public -syistä, kuten pakottavan säännöksen soveltamisesta, muuta johdu. Sovelletaanko tällöin neuvoston direktiivin 86/653/ETY säännöksiä, sellaisina kuin ne on pantu jäsenvaltioiden lainsäädännössä täytäntöön, ja erityisesti säännöksiä, jotka koskevat edustajalle tämän ja päämiehen välisen sopimuksen lakkaamisen johdosta suoritettavan korvauksen maksamista, kun

a) päämies antaa edustajalle yksinoikeuden tuotteidensa myyntiin Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Irlannin tasavallassa

b) edustaja harjoittaa toimintaansa Yhdistyneessä kuningaskunnassa näiden tuotteiden siellä tapahtuvaa myyntiä varten

c) päämiehenä on kolmannen maan, eli tässä nimenomaisessa tapauksessa Amerikan Yhdysvaltain Kalifornian osavaltion, oikeuden mukaan perustettu yhtiö, jonka kotipaikka on kyseisessä maassa ja

d) osapuolet ovat nimenomaisesti sopineet, että sopimukseen sovelletaan Amerikan Yhdysvaltain Kalifornian osavaltion lakia?"

III Ennakkoratkaisukysymys

16. Kansallinen tuomioistuin haluaa kysymyksellään selvittää, sovelletaanko direktiivin niitä säännöksiä, joiden mukaan päämies on edustussopimuksen lakattua velvollinen maksamaan kauppaedustajalleen hyvitystä tai korvausta tälle aiheutuneesta vahingosta, sopimukseen, jolla päämies on antanut yhteisön jäsenvaltion alueelle sijoittautuneen edustajan tehtäväksi myydä päämiehen tuotteita yksinoikeudella yhteisön alueella, vaikka päämies on kolmannen maan alueelle sijoittautunut yksikkö ja sopimusosapuolet ovat nimenomaisesti sopineet, että sopimukseen sovelletaan tämän viimeksi mainitun maan lakia.

17. Court of Appealin esittämän kysymyksen sanamuodosta ilmenee, että se käsittää itse asiassa kaksi kysymystä.

18. Ensiksikin osapuolet ovat eri mieltä siitä, voidaanko direktiiviä soveltaa sopimukseen, jos toinen sopimusosapuoli on sijoittautunut kolmanteen maahan. Tässä yhteydessä Eaton on väittänyt erityisesti, että valtion sisäisen oikeuden aineellisten sääntöjen ekstraterritoriaalinen eli valtion alueen ulkopuolelle ulottuva soveltaminen on kansainvälisten kohteliaisuussääntöjen vastaista. [4]

4 — Pääasian vastaajan kirjallisten huomautusten 2.3 kohta. Kohteliaisuudella (courtoisie) " — — tarkoitetaan sopivaisuutta, hyvää tapaa ja kansainvälistä kohteliaisuutta koskevia sääntöjä, jotka useimmiten ohjaavat valtioiden käyttäytymistä. Ne eivät ole sitovia oikeussääntöjä", Carreau, D., *Droit international*, Pedone, Paris, 1997, 5. painos, 684 kappale.

Tämä väite ei näytä olevan yhteydessä siihen, että sopimusosapuolet ovat valinneet sovellettavan lain. Kyseistä väitettä on syytä tarkastella tästä lainvalintakysymyksestä erillisenä kysymyksenä sen arvioimiseksi, mikä vaikutus sovellettavaan oikeuteen saattaa olla sillä seikalla, että molemmat sopimusosapuolet eivät ole sijoittautuneet yhteisön alueelle. Tämän takia on tarpeen täsmentää direktiivin alueellinen soveltamisala, sillä esitetty kysymys koskee tältä osin viime kädessä tätä seikkaa.

19. Mikäli direktiiviä sovelletaan alueellisesti, on toiseksi määritettävä, sovelletaanko direktiivin niitä aineellisia säännöksiä, jotka koskevat päämiehen velvollisuutta maksaa edustajalle tiettyjä määriä kauppaedustussopimuksen lakkaamisen johdosta, vaikka sopimuspuolten nimenomaisen tahdonilmaisun mukaan sopimukseen sovelletaan kolmannen maan lakia.

Direktiivin alueellinen soveltamisala

20. Aluksi on syytä muistaa olevan kiistatonta, että kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävänä oleva asia koskee direktiivin aineellista ja ajallista soveltamisalaa.

Tässä asiassa ovat vastakkain kauppaedustaja ja tämän päämies, kuten tiedämme. [5] Direktiivillä on tarkoitus yhdenmukaistaa jäsenvaltioiden lainsäädäntöä, joka koskee tämäntyyppisten taloudellisten toimijoiden välisiä oikeussuhteita, [6] kuten sen 1 artiklan 1 kohdasta ilmenee.

Lisäksi direktiivin 22 artiklan 1 ja 3 kohdasta, näitä kohtia yhdessä luettaessa, seuraa, että — toisin kuin muiden jäsenvaltioiden, joiden oli pantava direktiivi täytäntöön ennen 1.1.1990 — Irlannin ja Yhdistyneen kuningaskunnan oli huolehdittava direktiivin täytäntöönpanosta ennen 1.1.1994. Sitä vastoin kyseisiä toimenpiteitä sovellettiin näiden valtioiden osalta, kuten muidenkin jäsenvaltioiden osalta, viimeistään viimeksi mainittuna ajankohtana voimassa olleisiin sopimuksiin, mikä kattaa riidanalaisen, vuonna 1989 tehdyn ja vuonna 1996 päättyneen sopimuksen.

21. Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevasta päätöksestä ilmenee, että pääasiassa ensimmäisenä oikeusasteena tuomionsa antanut High Court of Justice katsoi, että Regulationsia oli sovellettava vain, jos molemmat sopimusosapuolet olivat jäsenvaltioiden kansalaisia tai sikäläisiä oikeushenkilöitä, mutta tilanne ei ollut tällainen nyt esillä olevassa tapauksessa. High Court of Justicen mukaan yksikään Regulationsissa tai direktiivissä oleva seikka ei antanut sille aihetta päätellä, että niillä tulisi olla ekstraterritoriaalinen vaikutus. [7]

22. Yhteisön oikeuden oikeusnormin soveltaminen kolmanteen maahan sijoittautuneeseen taloudelliseen toimijaan merkitsisi päinvastaisen lainsäännöksen puuttuessa toisin sanoen sitä, että kyseinen oikeus ulotettaisiin lainvastaisella tavalla koskemaan oikeussubjekteja, joita se ei periaatteessa näiden oikeussubjektien maantieteellisen sijainnin vuoksi koske.

23. Kun tarkastelen direktiivin niitä säännöksiä, joista voi olla hyötyä direktiivin alueellisen soveltamisalan rajaamiseksi silloin, kun kyseessä on sopimus sellaisten osapuolten välillä, joista toinen on sijoittautunut jäsenvaltion alueelle ja toinen kolmanteen maahan, on syytä myös palauttaa mieliin joitakin seikkoja, jotka koskevat *yhteisön oikeuden alueellista soveltamisalaa yleensä.*

24. EY:n perustamissopimuksen 227 artiklan (josta on muutettuna tullut EY 299 artikla) mukaan perustamissopimusta sovelletaan yhteisön jäsenvaltioihin, minkä vuoksi sen maantieteellinen perusta on lähtökohtaisesti riippuvainen näiden jäsenvaltioiden alueesta. [8] Tämä määräys mer-

5 — Direktiivin 1 artiklan 2 kohdassa todetaan, että "tässä direktiivissä 'kauppaedustajalla' tarkoitetaan itsenäistä välittäjää, jolla on pysyvä valtuutus neuvotella tavaroiden myynnistä ja ostosta toisen henkilön puolesta, jäljempänä 'päämies', tai neuvotella ja tehdä sopimuksia tällaisista liiketoimista päämiehen nimissä ja lukuun".

6 — Asia C-215/97, Bellone, tuomio 30.4.1998 (Kok. 1998, s. I-2191, 10 kohta).

7 — Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskeva päätös, s. 1.

8 — Ks. Stathopoulos, A., jonka mukaan " — — yhteisön oikeusjärjestyksen alueellinen soveltamisala kattaa lähtökohtaisesti jäsenvaltioiden 'alueen', tämän sanan maantieteellisessä ja perustuslaillisessa merkityksessä, sen maanalaisia alueita, merialueita (aluevedet) ja ilmatilaa koskevine luontaisine jatkeineen", "Commentaire du TCE, article 299", *Commentaire article par article des traités UE et CE*, Helbing & Lichtenhahn, Dalloz, Bruylant, 1999, s. 1887, nro 3.

kitsee alueellista soveltamisalaa koskevaa yhteneväisyyden periaatetta yhteisön oikeuden ja jäsenvaltioiden oikeuden välillä.[9]

25. Yhteisön oikeuden soveltaminen riippuu tarkemmin sanoen tiettyjen seikkojen *maantieteellisestä sijainnista* jäsenvaltioiden alueella.[10]

26. Sillä seikalla, että taloudelliset toimijat sijaitsevat tai niiden käyttäytyminen tapahtuu yhteisön alueella, on useissa perustamissopimuksen määräyksissä sellainen asema, jota ei voida olla ottamatta huomioon kyseisten määräysten tulkitsemiseksi ja soveltamiseksi.

27. Esimerkiksi EY:n perustamissopimuksen 85 artiklassa (josta on tullut EY 81 artikla) viitataan sopimuksiin, jotka ovat omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja jotka rajoittavat kilpailua "yhteismarkkinoilla". Yhdistetyissä asioissa Ahlström ym. vastaan komissio antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin katsoi tarpeelliseksi tarkentaa tämän määräyksen alueellista soveltamisalaa.[11]

28. Komissio oli todennut tässä asiassa, että sellun tuottajien välillä noudatettiin yhdenmukaistettuja menettelytapoja, jotka koskivat yhteisössä sijaitseville asiakkaille määräajoittain ilmoitettuja hintoja ja näihin asiakkaisiin nähden tosiasiallisesti sovellettuja kauppahintoja. Komissio oli päätöksellään määrännyt kyseisille yrityksille sakkoja, koska niiden katsottiin käyttäytymisellään rikkoneen perustamissopimuksen 85 artiklaa.

29. Tuottajat, jotka nostivat yhteisöjen tuomioistuimessa komission tekemää päätöstä koskevan kumoamiskanteen, väittivät, ettei yhteisöllä ollut toimivaltaa soveltaa niihin kilpailusääntöjään, koska niiden kaikkien kotipaikat sijaitsivat yhteisön alueen rajojen ulkopuolella.

Kantajat vetosivat, paitsi perustamissopimuksen 85 artiklan alueellisen soveltamisalan noudattamatta jättämistä koskevaan kanneperusteeseen, myös riidanalaisen päätöksen ja kansainvälisen oikeuden väliseen ristiriitaan. Ne väittivät, että yhteisön pyrkimykset säännellä alueensa ulkopuolella toteutettua kilpailua rajoittavaa käyttäytymistä ainoastaan siitä yhteisön alueelle koituneiden taloudellisten vaikutusten vuoksi ovat kansainvälisen oikeuden vastaisia.

30. Yhteisöjen tuomioistuin hylkäsi kyseiset väitteet. Hintoja koskeva yhteistoiminta, johon yhteisössä sijaitseville ostajille tuotteitaan suoraan myyvien kan-

9 — Em. Stathopoulos, nro 7.

10 — Ks. Groux J., "'Territorialité' et droit communautaire", *RTDE*, nro 1, tammi—maaliskuu 1987, s. 5.

11 — Yhdistetyt asiat 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85 ja 125/85—129/85, Ahlström ym. v. komissio, tuomio 27.9.1988 (Kok. 1988, s. 5193; Kok. Ep. IX, s. 671).

tajien katsottiin osallistuneen, oli kiistämättä rajoittanut kilpailua yhteismarkkinoilla. [12] Yhteisöjen tuomioistuin totesi, että ratkaiseva tekijä oli paikka, jossa kyseenalaiseksi saatettu sopimus oli pantu toimeen, eikä paikka, jossa kartelli oli muodostettu. [13] Yhteisöjen tuomioistuin, joka ilmaisi selvästi tuomionsa oikeudellisen perustan ja samalla sen tulkintaperusteen, johon kyseinen tuomio nojautui, totesi lisäksi seuraavaa: "Yhteisön toimivalta soveltaa kilpailusääntöjään kyseisen kaltaiseen käyttäytymiseen perustuu kansainvälisessä oikeudessa yleisesti tunnustettuun *territoriaalieli alueperiaatteeseen.*" [14]

31. Asianosaisten esittämästä toisesta, kansainvälisen kohteliaisuuden noudattamatta jättämistä koskevasta väitteestä yhteisöjen tuomioistuin totesi ainoastaan, että myös tällä väitteellä kyseenalaistettiin yhteisön toimivalta soveltaa kilpailusääntöjään käsiteltävänä olevassa tapauksessa todetun kaltaiseen käyttäytymiseen ja että väite on näin ollen jo todettu perusteettomaksi. [15]

32. Edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Ahlström ym. v. komissio annetussa tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin hyväksyy sen, että alueperiaate on perustana tietyille perustamissopimuksessa määrätyille olennaisille kilpailusäännöille. Tähän tuomioon kohdistuva pääasiallinen mielenkiinto nyt käsiteltävänä olevan asian kannalta johtuu kuitenkin siitä, että kyseisellä periaatteella näytetään hyväksyttävän yhteisön toimivalta *niissä tapauksissa, joissa taloudellisilla toimijoilla on yhteisön alueeseen sellainen liittymä, että niiden käyttäytyminen voi vaikuttaa yhteisön etuihin.* Kyseisessä tapauksessa yhteisön alue oli paikka, jossa kartelli oli toteutettu ja jossa sillä oli ollut vaikutuksia.

33. On syytä huomata, että nyt käsiteltävänä olevassa asiassa yksi direktiivillä tavoitelluista päämääristä on kauppaedustussopimuksen tehneiden *taloudellisten toimijoiden kilpailun edellytysten yhtenäistäminen* "yhteisössä". [16]

Vaikka tulkittavan oikeusnormin oikeudellinen perusta ei nyt esillä olevassa asiassa ole muodollisesti sama kuin edellä mainitussa asiassa Ahlström ym. v. komissio annetussa tuomiossa, koska direktiivi ei perustu suoraan perustamissopimuksen kilpailua koskeviin määräyksiin, niissä molemmissa kyseessä oleva *vilpittömän kilpailun harjoittamiseen perustuva* (EY:n perustamissopimuksen 3 artiklan g alakohta, josta on muutettuna tullut EY 3 artiklan g alakohta) yhteisön etu on kyllä sama.

34. Koska kyseessä on tämän periaatteen turvaaminen yhteisön alueella, taloudellisen toimijan läsnäolo tai elinkeinotoiminnan harjoittaminen jonkin jäsenval-

12 — Em. yhdistetyt asiat Ahlström ym. v. komissio, tuomion 12 ja 13 kohta.

13 — Em. yhdistetyt asiat Ahlström ym. v. komissio, tuomion 16 ja 17 kohta.

14 — Em. yhdistetyt asiat Ahlström ym. v. komissio, tuomion 18 kohta, kursivointi tässä. Ks. myös julkisasiamies Darmonin em. yhdistetyissä asioissa Ahlström ym. v. komissio esittämä ratkaisuehdotus ja etenkin sen II osa, joka koskee kansainvälistä oikeutta.

15 — Em. yhdistetyt asiat Ahlström ym. v. komissio, tuomion 22 kohta.

16 — Direktiivin toinen perustelukappale.

tion alueella, ei voi olla vaikuttamatta asian ratkaisuun.

35. EY:n perustamissopimuksen 52 artiklassa (josta on muutettuna tullut EY 43 artikla) ja sitä seuraavissa artikloissa sekä EY:n perustamissopimuksen 59 artiklassa (josta on muutettuna tullut EY 49 artikla) ja sitä seuraavissa artikloissa ilmaistut sijoittautumisvapauden ja palvelujen tarjoamisen vapauden periaatteet ovat myös sellaisia perustamissopimuksen määräyksiä, joissa viitataan territoriaalisuuden käsitteeseen.

36. Näissä määräyksissä oleva viittaus yhteisön jäsenvaltion alueeseen osoittaa, että yhteisön lainsäätäjä on näissä molemmissa järjestelmissä halunnut varata kyseisistä vapauksista tulevan hyödyn ainoastaan niille taloudellisille toimijoille, jotka ovat jo sijoittautuneet tälle alueelle, ja edistää tällä tavalla kyseisten toimijoiden, kuten myös niiden tarjoamien palvelujen, liikkuvuutta koko yhteismarkkinoiden alueella. Yhteisön oikeuden territoriaalisuus merkitsee tällä alalla objektiivista tapaa liittää oikeussubjektit yhteisöön, ja se antaa niille oikeuden harjoittaa taloudellista toimintaansa ilman perusteettomia rajoituksia.

37. Alueellisen liittymän perusteella — joko sen vuoksi, että jokin taloudellisista toimijoista on tosiasiallisesti läsnä jäsenvaltion alueella, tai sen vuoksi, että tällä alueella harjoitetaan taloudellista toimintaa — syntyy näin ollen yhteisön kyseistä oikeussuhdetta koskeva toimivalta. Tässä tilanteessa asianomaisen taloudellisen toimijan on nimittäin voitava vedota jäsenvaltioiden välisten, taloudellisen toiminnan harjoittamista koskevien rajoitusten poistamiseen, jota yhteisön perusvapauksien järjestelmä edellyttää, olivatpa kyseisen toimijan suhteet yhteisön ulkopuolella minkälaisia tahansa.

38. Täsmennettäköön, että nyt kyseessä olevassa pääasiassa Ingmar ei ole ainoastaan sijoittautunut Yhdistyneen kuningaskunnan alueelle, vaan se toimii siellä, kuten myös Irlannin alueella, Eatonin kauppaedustajana, kun taas Eaton on sijoittautunut yhteisön ulkopuolelle.

Kuten tiedämme, Ingmarin toiminta vastaa direktiivissä säädettyä kauppaedustajien määritelmää. Direktiivillä sovitetaan yhteen kansalliset säännökset, joissa säännellään kauppaedustajien toimintaa yhteisössä. Direktiivi on kuitenkin annettu EY:n perustamissopimuksen 57 artiklan 2 kohdan (josta on muutettuna tullut EY 47 artiklan 2 kohta) perusteella, jota sovelletaan EY:n perustamissopimuksen 66 artiklan nojalla (josta on tullut EY 55 artikla) *sekä sijoittautumiseen että palveluihin.*

39. Koska maantieteellinen perusta on tällä tavalla yhteisön oikeudelle tunnusomainen piirre jo perustamissopimuksen sanamuodonkin mukaan, päädyn katsomaan, että kun oikeussuhteessa on olemassa seikka, joka liittää sen yhteisön alueeseen, tämä seikka, vaikka se olisi sopimusperusteinenkin, oikeuttaa soveltamaan kyseessä olevaa yhteisön oikeusnormia.

40. Edellä esitetty tarkastelu ei suinkaan merkitse sitä, että direktiivin säännöksillä katsottaisiin olevan ekstraterritoriaalinen vaikutus, toisin kuin Eaton väittää.

41. Mielestäni oikeusnormilla olisi tällainen vaikutus, jos se muuttaisi toimijan oikeudellista tilannetta sellaisten tosiseikkojen johdosta, joilla ei ole suoraa liittymää kyseisen normin antaneiden viranomaisten alueeseen.

42. Olen kuitenkin todennut, että jos yritykset, joiden kotipaikka ei ole yhteisön alueella, vaikuttavat kilpailuun tällä alueella, on perusteltua soveltaa niihin seuraamuksia juuri moitittavan käyttäytymisen alueellisen sijaintipaikan johdosta. Näin ollen ei ole olemassa estettä sille, että yhteisön oikeuden aineellisoikeudellisia säännöksiä sovelletaan taloudellisen toiminnan tosiasialliseen harjoittamiseen, jos se tapahtuu yhteisön alueella.

43. Eaton on myös todennut, että direktiivin toisessa perusteluka ppaleessa oleva nimenomainen viittaus siihen, että päämies ja kauppaedustaja ovat "eri jäsenvaltioista", osoittaa, ettei direktiiviä sovelleta pakottavasti yhteisön ulkopuolelle sijoittautuneen toimijan kanssa solmittuihin oikeussuhteisiin.

44. Eaton toteaa, että direktiivillä tavoitellulla kansallisten säännösten yhteensovittamisella on tarkoitus edistää sijoittautumisvapautta ja palvelujen tarjoamisen vapautta yhteisön jäsenvaltioiden välillä. Kauppaedustussopimuksen solmimisesta kiinnostuneet molemmat osapuolet, jotka ovat eri jäsenvaltioista, saattaisivat vetäytyä sopimuksen tekemisestä sovellettavien eri lainsäädäntöjen välisten erojen johdosta. Jos päämies ei kuitenkaan ole sijoittautunut yhteisön alueelle, päämiehen ja tämän kauppaedustajan välisiä suhteita ei Eatonin mukaan voida käsitellä henkilöiden ja palvelujen vapaata liikkuvuutta koskevien periaatteiden valossa.

45. Direktiivin toisessa perusteluka ppaleessa ilmaistu ajatus merkitsee todellakin sitä, että eri jäsenvaltioissa sovellettavan lainsäädännön lähentämisen ansiosta eri jäsenvaltioihin sijoittautuneet päämiehet ja kauppaedustajat voivat tehdä helpommin sopimuksia.

46. Tästä ei kuitenkaan välttämättä seuraa, että direktiivin alueellinen soveltamisala ei kata sopimusta, jonka toinen osapuoli ei ole sijoittautunut yhteisön alueelle.

47. Toteutetulla yhdenmukaistamistyöllä on tarkoitus edistää yhteisön alueelle sijoittautuneiden kauppaedustajien vapautta sijoittautua yhteisön muihin

jäsenvaltioihin siinäkin tapauksessa, että kauppaedustajat ovat jo sidoksissa kolmanteen maahan sijoittautuneeseen päämieheen, tai edistää kauppaedustajien palvelujen tarjoamisen vapautta yhteisön muihin päämiehiin nähden.

48. Mikäli toinen sopimusosapuolista on sijoittautunut yhteisön alueelle, sillä on näin ollen mahdollisuus hyötyä direktiivin yhdenmukaistavasta vaikutuksesta, mikäli sen tarkoituksena on vedota direktiivin säännöksiin toimintansa kehittämiseksi tällä alueella. Kaikkien sopimusosapuolten läsnäoloa yhteisössä ei ole tarpeen asettaa direktiivin alueellisen soveltamisen edellytykseksi. Direktiivin toisessa perustelukappaleessa olevaa mainintaa jäsenvaltiosta olevasta päämiehestä ei voida näissä olosuhteissa pitää sellaisena, että sillä vahvistettaisiin tällaista soveltamista koskeva yleinen edellytys.

49. On myös syytä muistaa, että eri jäsenvaltioista olevien päämiesten ja kauppaedustajien välisten liikesuhteiden lisääminen on vain yksi direktiivillä tavoitelluista päämääristä.

50. Yhdenmukaistamisella pyritään lisäksi pienentämään eroja, jotka vaikuttavat, kuten tiedämme, kilpailun edellytyksiin, sekä varmistumaan kauppaedustajille annettavan sosiaalisen suojan vähimmäistasosta. [17]

51. Myös näillä aloilla voidaan kansallisten säännösten yhteensovittamisella luonnollisesti edistää kyseisten toimijoiden tai heidän tarjoamiensa palvelujen liikkuvuutta. Kansallisen lainsäädännön lähentämisellä on tarkoitus poistaa esteet, jotka voisivat saada nämä toimijat luopumaan toimintansa harjoittamisesta muissa jäsenvaltioissa tai jättämään edustamatta näistä valtioista olevia päämiehiä, koska sosiaaliset edut eivät takaisi riittävää suojan tasoa tai koska nämä toimijat joutuisivat kilpailijoitaan epäedullisempaan asemaan niiden toimintaa koskevien perusteettomien rajoitusten vuoksi.

52. Vilpittömän kilpailun harjoittaminen ja sosiaalisen suojan vähimmäistason tarve eivät kuitenkaan ole ainoastaan yhteisön vapauksia palvelevia keinoja. Ne ovat erillisiä tavoitteita, jotka oikeuttavat soveltamaan direktiiviä sellaisissa tilanteissa, joissa ei ole kyse suoraan ja välittömästi taloudellisten toimijoiden liikkuvuudesta yhteisössä.

53. Olen jo todennut, että tasa-arvoisten kilpailumahdollisuuksien noudattaminen, joka on periaate, johon direktiivissä viitataan nimenomaisesti, ei voi rajoittua

17 — Direktiivin toinen perustelukappale. Em. asiassa Bellone annetussa tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin on muistuttanut, että " — — direktiivin tarkoituksena on sellaisten henkilöiden suojaaminen, jotka ovat sen säännöksissä määriteltyjä kauppaedustajia" (13 kohta).

yhteisön alueelle sijoittautuneiden toimijoiden välisiin suhteisiin.[18] Tämä seikka ilmenee kauppaedustajien oikeussuojan osalta myös direktiivin viidennestä perustelukappaleesta, jonka mukaan "on aiheellista noudattaa perustamissopimuksen 117 artiklan periaatteita ja *pysyttää toteutetut parannukset* yhdenmukaistettaessa kauppaedustajia koskevia jäsenvaltioiden lakeja".[19]

54. Direktiivin toisessa perustelukappaleessa vahvistetaan tämä tulkinta. Siinä erotetaan toisistaan kaksi kyseeseen tulevaa, asiassa merkitystä omaavaa intressien ryhmää. Perustelukappaleen loppuosa, jossa viitataan nimenomaisesti sopimusosapuolten sijoittautumispaikkaan ja haittaan, joka siitä aiheutuu kauppaedustajan toiminnan harjoittamiselle, liittyy selvästi direktiiville vaikutteita antaneeseen vapaata liikkuvuutta koskevaan tavoitteeseen. Sitä vastoin kyseisen perustelukappaleen kansallisten säännösten eroja koskevassa alkuosassa käsitellään kilpailun edellytyksiä ja kauppaedustajien suojelun tasoa. Siinä ei millään tavalla viitata sopimusosapuolten sijoittautumispaikkaan, mikä vahvistaa sitä käsitystä, että nämä seikat on otettu huomioon tavalla, joka ei ole tiukasti riippuvainen sijoittautumisvapauden ja palvelujen tarjoamisen vapauden periaatteista. Lopuksi totean vielä, että kyseisen perustelukappaleen loppuosa ei eroa sen alkuosasta ainoastaan sisältönsä, vaan myös muotoilunsa puolesta, mikä seikka ilmenee sanan "lisäksi" käytöstä.

55. Edellä esitetyn perusteella katson, että direktiiviä on tulkittava siten, että sitä periaatteessa sovelletaan alueellisesti kauppaedustussopimukseen, jos kauppaedustaja on sijoittautunut jonkin jäsenvaltion alueelle ja harjoittaa toimintaansa yhden tai useamman jäsenvaltion alueella, kuten nyt kyseessä olevassa kansallisen tuomioistuimen käsiteltävänä olevassa tapauksessa.

56. Tarkoituksenani ei kuitenkaan ole asettua sille kannalle, että direktiivin alueperiaate on ehdoton. Onkin määritettävä, mikä merkitys on annettava sellaiselle sopimusehdolle, jossa sopimusosapuolet ovat ilmaisseet, kuten pääasiassa, että heidän yhteisenä tarkoituksenaan on olla soveltamatta direktiivin täytäntöönpanemiseksi annettua kansallista lainsäädäntöä.

18 — Tämän ratkaisuehdotuksen 33 kohta.

19 — Kursivointi tässä. EY:n perustamissopimuksen 117—120 artikla on korvattu EY 136—143 artiklalla. Tavoite, johon perustamissopimuksen 117 artiklan ensimmäisellä kohdalla pyritään, käy selvästi ilmi tästä määräyksestä, jossa määrätään seuraavaa: "Jäsenvaltiot ovat yksimielisiä tarpeesta edistää työntekijöiden elin- ja työolojen kohentamista siten, että olojen yhtenäistäminen niitä kohennettaessa on mahdollista." Vaikka mainitut sosiaaliset tavoitteet ovat "pääasiallisesti ohjelmanluonteisia", yhteisöjen tuomioistuin on kuitenkin todennut, ettei se tarkoita, ettei niillä olisi mitään oikeusvaikutuksia ja että ne ovat tärkeä apukeino erityisesti perustamissopimuksen muiden määräysten ja johdetun yhteisön oikeuden tulkinnan kannalta sosiaalialalla (yhdistetyt asiat C-72/91 ja C-73/91, Sloman Neptun, tuomio 17.3.1993, Kok. 1993, s. I-887, 26 kohta; Kok. Ep. XIV, s. I-47). Käsiteltävänä olevassa asiassa direktiivillä pyritään tällaiseen tavoitteeseen EY:n perustamissopimuksen 100 artiklan (josta on tullut EY 94 artikla) nojalla tapahtuvan yhdenmukaistamisen yhteydessä. Perustamissopimuksen 117 artiklan toisessa kohdassa viitataan nimenomaisesti tämäntyyppiseen toimintaan. Siinä nimittäin määrätään, että työntekijöiden elin- ja työolojen kohentumisen on oltava seurauksena, ei ainoastaan yhteismarkkinoiden toiminnasta, vaan myös perustamissopimuksessa määrätyistä menettelyistä sekä *jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä*. Toisin sanoen kansallisten säännösten yhdenmukaistaminen, vaikka nämä säännökset perustuisivat erityisiin näkökohtiin, jotka liittyvät yhteisön tarkasti määrättyjen tavoitteiden saavuttamiseen, voi antaa yhteisön lainsäätäjälle tilaisuuden kohentaa taloudellisten toimijoiden työolojen suojan tasoa. Koska tässä määräyksessä ei ole muita kuin pelkästään menettelyä koskevia rajoittavia edellytyksiä ja koska *lainsäätäjä on nimenomaisesti todennut, että sen tarkoituksena on parantaa jäsenvaltioiden takaaman sosiaalisen suojan yleistä tasoa kyseessä olevalla alalla*, katson, että senkaltaisia sosiaalisia toimenpiteitä, joista direktiivissä on kyse, on tulkittava itsenäisesti ilman, että otetaan huomioon sitä seikkaa, että ne ovat osa sellaista yhteisön sääntelyä, jolla pyritään myös pääsemään henkilöiden ja palvelujen vapaata liikkuvuutta koskevaan päämäärään (esimerkkinä direktiivistä, joka perustuu yksinomaan perustamissopimuksen 100 artiklaan ja jossa viitataan perustamissopimuksen 117 artiklaan, ks. esim. työntekijöiden joukkovähentämistä koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 20 päivänä heinäkuuta 1998 annettu neuvoston direktiivi 98/59/EY (EYVL L 225, s. 16)).

Kolmannen maan lain valinnan vaikutus sovellettaviin oikeussääntöihin, kun sopimus on lakannut

57. Katson kaikkien huomautuksia esittäneiden osapuolten tapaan, että on otettava huomioon sopimusvapauden periaate ja siitä johtuva sopimusosapuolten oikeus estää muutoin sovellettavien oikeussääntöjen soveltaminen.

58. Osapuolet ovat ilmaisseet selvästi, etteivät ne halua soveltaa sopimussuhteessaan direktiivin mukaista järjestelmää, sisällyttämällä sopimukseen ehdon, jonka mukaan siihen sovelletaan Kalifornian osavaltion lakia.

59. Court of Appealin esittämällä kysymyksellä pyritään saamaan selville, mikä on tämän sitoumuksen täsmällinen ulottuvuus asiaa koskevan yhteisön lainsäädännön asettamien vaatimusten valossa.

60. Ennakkoratkaisukysymyksen esittänyt kansallinen tuomioistuin viittaa kysymyksessään Englannin lakiin, jonka mukaan osapuolet voivat päättää sopimukseen sovellettavasta laista, ellei ordre public -syistä muuta johdu.

61. Omaksun vastaavanlaisen menetelmän direktiivin tulkitsemiseksi. Tämä lähestymistapa merkitsee sitä, että on määritettävä se sitovuus, joka kansallisilla direktiivin täytäntöönpanosäännöksillä on direktiivin mukaan oltava sopimusosapuoliin nähden. Näin ollen on syytä erottaa direktiivin säännöksistä ne, joista mahdollisesti ei voida poiketa.

62. Ennen kuin ryhdyn tulkitsemaan direktiiviä perinteisiä tulkintaperusteita käyttäen,[20] on syytä täsmentää ne syyt, joiden vuoksi katson, ettei sellaista tekstiä kuin 19.6.1980 tehtyä sopimusvelvoitteisiin sovellettavaa lakia koskevaa Rooman yleissopimusta,[21] johon huomautuksia esittäneet tahot ovat vedonneet eri tarkoituksissa, voida pitää asiassa ratkaisevana.

63. Rooman yleissopimusta sovelletaan sopimusvelvoitteisiin silloin, kun sopimuksella on liittymä useampaan kuin yhteen valtioon.[22] Tämä yleissopimus tuli, Yhdistynyt kuningaskunta mukaan lukien, voimaan 1.4.1991. Sitä sovelletaan kuitenkin sen 17 artiklan mukaan sen voimaantulon jälkeen tehtyihin sopimuksiin, joten Ingmarin ja Eatonin välillä vuonna 1989 tehty sopimus ei ole siihen sisältyvän sääntelyn alainen.

64. Tähän yleissopimukseen ei näin ollen voida vedota positiivisen oikeuden läh-

20 — Ks. esim. tulkinnasta direktiivin sanamuodon, asiayhteyden ja tavoitteen mukaan asia C-104/95, Kontogeorgas, tuomio 12.12.1996 (Kok. 1996, s. I-6643, tuomion 16 ja 25 kohta).

21 — EYVL 1998, C 27, s. 34.

22 — Rooman yleissopimuksen 1 artiklan 1 kohta.

teenä. Viittaamme siihen kuitenkin, mutta ainoastaan mielenkiinnon vuoksi, mikäli siitä olisi hyötyä direktiivin sellaisen tulkinnan täydentäjänä, joka saattaisi olla tehtävissä direktiivin oman sisällön perusteella.

65. Palatkaamme niihin *tavoitteisiin, joihin lainsäätäjä direktiivin avulla pyrkii.* Kauppaedustajan ja tämän päämiehen väliseen suhteeseen sovellettavien kansallisten säännösten yhdenmukaistamisella lainsäätäjän tarkoituksena oli luoda yhdenvertaiset itsenäisen kauppaedustajan toiminnan harjoittamisen edellytykset kaikille niille kauppaedustajille, jotka toimivat yhteisön alueella. Samalla tavalla erilaisten kansallisten oikeussääntöjen lähentämisellä pyritään takaamaan kauppaedustajille suojelun minimitaso, joka merkitsee myös, kuten olen todennut, sekä kilpailun että henkilöiden ja palvelujen vapaan liikkuvuuden edistämistä, sillä taloudellisiin toimijoihin sovelletaan tällöin samoja sosiaalisia velvoitteita. [23]

66. Nämä direktiiville asetetut tavoitteet ilmenevät kauppaedustajien toiminnan harjoittamisen edellytyksiä koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisenä. Jäsenvaltiot ovat direktiivin 17 artiklan mukaan erityisesti velvollisia toteuttamaan kauppaedustajalle maksettavaa hyvitystä tai korvausta koskevan järjestelmän siltä varalta, että edustussopimus lakkaisi. Tämä säännös on samalla kertaa edustajalle annettu tae ja tämän päämiehelle asetettu rasite.

67. On selvää, että sopimusehto, jolla osapuolten tarkoituksena on siirtää sopimussuhteensa pois sen lainsäädännön alaisuudesta, jolla pyritään saamaan aikaan osapuolten välisen sopimuksen kaltaisia sopimuksia koskevat yhtenäiset oikeussäännöt, on yhdenmukaistamispyrkimyksen vastainen. Käsitys, jonka mukaan olisi olemassa yleinen oikeus valita sovellettava laki, on lähtökohtaisesti suoralta kädeltä ristiriidassa lainsäädännölliseen yhteensovittamiseen tähtäävän menettelyn kanssa.

68. Osapuolten valitsemalla lailla, jonka mukaan korvausvelvollisuutta ei olisi tai tämä velvollisuus perustuisi vähemmän edulliseen järjestelmään, heikennettäisiin kauppaedustajan suojaa. Tällaisella lailla kauppaedustaja saatettaisiin siten kilpailijoitaan huonompaan asemaan ja samalla kyseisen kauppaedustajan päämies saisi muita päämiehiä edullisemman aseman. Poikkeaminen niistä edellytyksistä, jotka koskevat sovellettavan lainsäädännön yhdenmukaistamista, aiheuttaisi itse asiassa kilpailullisen epätasapainon yhteisön alueella toimintaansa harjoittavien taloudellisten toimijoiden välillä, mikä olisi direktiivin tavoitteiden vastaista.

69. Yhteisöjen tuomioistuin on ottaessaan kantaa perustamissopimuksen 85 artiklan soveltamisalaan edellä mainituissa yhdistetyissä asioissa Ahlström ym. v. komissio antamassaan tuomiossa päätellyt seuraavaa: "Jos kilpailuoikeudessa säädettyjen kieltojen soveltaminen riippuisi paikasta, jossa kartelli tai muu järjestely on luotu, se johtaisi väistämättä siihen, että yrityksille annettaisiin yksinkertainen keino kiertää kyseiset kiellot." [24] Tätä yhteisöjen tuomioistuimen päättelyä voidaan asianmukaisin muutoksin soveltaa nyt käsiteltävänä olevaan asiaan.

23 — Ks. asia C-233/94, Saksa v. parlamentti ja neuvosto, tuomio 13.5.1997 (Kok. 1997, s. I-2405, tuomion 17—19 kohta).

24 — Yhdistetyt asiat Ahlström ym. v. komissio, tuomion 16 kohta.

Käsiteltävänä oleva asia ei koske kieltojärjestelmää, vaan sopimusperusteista korvausta. Näissä molemmissa tapauksissa on kuitenkin kyse sen määrittämisestä, mitkä ovat asiassa sovellettavat oikeussäännöt, kun on varmistuttava samalla siitä, ettei vaaranneta alueellisesti sovellettavien oikeussääntöjen tarkoitusta. Se, että osapuolille annettaisiin oikeus valita laki, joka suojaisi vähemmän kauppaedustajan etuja, merkitsisi kuitenkin sitä, että yhteisön lainsäädännön perustana olevia syitä ei otettaisi huomioon.

70. Eri lainsäädännön valinnasta saatavissa oleva kilpailuetu rohkaisisi nimittäin jokaista päämiestä, joka on tulevaan sopimusosapuoleensa nähden taloudellisesti vahvemmassa asemassa, sisällyttämään sopimukseen kolmannen maan lakiin viittaavan ehdon siitä tulevan hyödyn saamiseksi.

71. Tarve olla rajoittamatta yhteisön oikeuden yhdenmukaistamiseksi tehtävää työtä *ei saa kuitenkaan johtaa siihen, että etukäteen tuomitaan* jokainen aie, jolla on tarkoitus poiketa yhteisön alueella sovellettavista yhteisön oikeuden oikeussäännöistä.

72. Itsemääräämisoikeuden periaate, jolla edellä mainitun Rooman yleissopimuksen[25] mukaan on ensisijainen asema sopimusasioissa, saatettaisiin vaaraan, jos yhteisön oikeuden yhdenmukaistamisella olisi tällä alalla järjestelmällisesti etusija siihen vapauteen nähden, joka taloudellisilla toimijoilla on sopia oikeudellisiin suhteisiinsa sovellettavasta laista.

73. Se, onko poikkeava sopimusehto pätevä, riippuu ensiksikin sen oikeussäännön sitovasta voimasta, joka sopimusehdolla pyritään korvaamaan. Kyseisen säännön pakottavuus on arvioitava *sen sanamuodon ja direktiivin yleisen systematiikan perusteella.*

74. Direktiivin 19 artiklassa säädetään, että osapuolet eivät ennen edustussopimuksen lakkaamista saa poiketa direktiivin 17 ja 18 artiklan säännöksistä kauppaedustajan vahingoksi.

75. Tämän säännöksen on katsottava tarkoittavan sitä, että osapuolilla ei edes yhteisen sopimuksen perusteella ole oikeutta poiketa direktiivin sellaisten säännösten soveltamisesta, jotka koskevat sopimuksen päättyessä maksettavaa hyvitystä tai kärsityn vahingon korvaamista, mikäli tällaisella poikkeamisella vaikutettaisiin kauppaedustajan taloudelliseen tilanteeseen haitallisesti.

Tästä seuraa, että direktiivin 17 ja 18 artiklaa ei voida olla soveltamatta antamalla etusija oikeussäännöille, jotka ovat kauppaedustajalle epäedullisempia. Sitä vastoin jokainen sellainen säännös, jota vastaavaa säännöstä direktiivissä ei

25 — Rooman yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdan ensimmäinen virke kuuluu seuraavasti: "Sopimukseen sovelletaan sen valtion lakia, josta osapuolet ovat sopineet."

ole, voisi olla ensisijainen direktiiviin nähden, jos osoitettaisiin, että kauppaedustaja hyötyy säännöksen soveltamisesta. [26]

76. Jäljelle jää kuitenkin eräs tulkintaongelma, joka on syytä ratkaista, mikäli direktiivin 19 artiklalle halutaan antaa täsmällinen merkitys.

77. Se seikka, että osapuolet eivät saa poiketa siitä, mitä on säädetty direktiivin 17 ja 18 artiklassa, "ennen edustussopimuksen lakkaamista", saa minut pohtimaan, onko tämän säännöksen vastakohtaispäätelmään (a contrario) perustuvalla tulkinnalla merkitystä. Direktiivin 19 artiklan tällaisesta tulkinnasta näyttää seuraavan, että edellä mainituissa säännöksissä säädetyistä oikeussäännöistä voitaisiin poiketa sen jälkeen, kun sopimus on päättynyt.

Direktiivin 19 artikla näin tulkittuna estäisi kaiken sellaisen poikkeamisen direktiivin mukaisesta hyvitys- tai korvausjärjestelmästä, joka tapahtuisi edustussopimuksen voimassaollessa. Sitä vastoin sen jälkeen kun sopimus olisi päättynyt, osapuolilla olisi oikeus sopia kauppaedustajalle epäedullisemman järjestelmän soveltamisesta tai siitä, että päämies vapautetaan kaikesta korvausvastuusta.

Tällainen tulkinta ei vaikuta mielestäni todennäköiseltä. On nimittäin vaikea löytää sellaista syytä, jonka vuoksi kauppaedustaja luopuisi oikeudestaan hyvitykseen tai korvaukseen tilanteessa, jossa se on joka tapauksessa vapautunut kaikista velvollisuuksistaan päämieheen nähden, koska sopimus on päättynyt. Päinvastaisessa tapauksessa, eli mikäli sopimuksen päättyessä olisi ryhdytty neuvottelemaan sopimuksen uudistamisesta, sellaisen oikeuden tunnustaminen, jonka mukaan voitaisiin poiketa direktiivin hyvitys- tai korvausjärjestelmästä, merkitsisi itse asiassa sitä, että direktiivin 19 artikla menettäisi yksinkertaisesti tarkoituksensa. [27]

78. Direktiivin 19 artiklaa on näin ollen tulkittava siten, että se on esteenä sille, että sopimusosapuolet korvaavat direktiivin 17 ja 18 artiklan mukaisen hyvitys- tai korvausjärjestelmän siinä säädettyä epä-

26 — Suullisessa käsittelyssä Eaton esitti, että tuomioistuimen tehtävälle aiheutuisi hyvin suuria käytännön vaikeuksia, jos tuomioistuimen olisi kauppaedustajalle edullisimman lain määrittämiseksi arvioitava ne edut, joita jollakin lailla johonkin toiseen lakiin verrattuna on. Velvollisuus sopimusosapuolten välisen suhteen monimutkaiseen taloudelliseen kokonaistarkasteluun johtaisi ennalta arvaamattomiin tuloksiin, mistä aiheutuisi tosiasiallista oikeudellista epävarmuutta. Jonkin lainsäädännön etujen arviointi jonkin toisen lainsäädännön vastaaviin etuihin verrattuna on epäilemättä monimutkainen tehtävä. Tätä koskeva vaatimus ilmenee kuitenkin itse direktiivin 19 artiklan sanamuodosta, kuten myös direktiivin tiettyjen muiden säännösten (10 artiklan 4 kohta, 11 artiklan 3 kohta, 12 artiklan 3 kohta) sanamuodoista. Sitä ei voida siis olla ottamatta huomioon. Yhteisön lainsäätäjän selvästi ilmaisema tarkoitus voidaan sitäkin vähemmän jättää vaille huomiota, koska se ilmentää direktiivissä omaksuttua yleistä näkemystä, jonka mukaan direktiivillä pyritään säilyttämään tasapaino kauppaedustajan ja tämän päämiehen etujen välillä. Lisäksi tuomioistuimelle aiheutuvan vertailutehtävän vaikeus ei vaikuta sellaiselta, ettei sitä tarvittaessa voitaisi ratkaista asiantuntijalausunnon avulla.

27 — Selitys tälle epävarmuutta aiheuttavalle kirjoitusasulle voi olla löydettävissä komission alkuperäisistä direktiiviehdotuksista (EYVL 1977, C 13, s. 2 ja EYVL 1979, C 56, s. 5). Näiden ehdotusten 30 artiklan 5 kohdassa säädettiin nimittäin seuraavaa: "Oikeutta goodwill-korvaukseen *ei voida sulkea pois tai rajoittaa etukäteen*. Tätä oikeutta ei voida käyttää kuin kolmen sopimuksen päättymistä seuraavan kuukauden aikana." Tämän artiklan kyseistä kohtaa edeltävissä kohdissa vahvistettiin yksityiskohtaiset säännöt goodwill-korvauksen laskemiseksi. Kyseisen artiklan 4 kohdassa tehtiin ero yhtäältä normaalin, irtisanomisaikaa noudattamalla tapahtuvan irtisanomisen tilanteessa ja toisaalta poikkeuksellisten syiden (päämiehen käyttäytyminen tai edustajalle ominaiset perustellut syyt) johdosta tapahtuvan sopimuksen purkamisen tilanteessa maksettavan korvauksen välillä siten, että korvauksen enimmäismäärä ensin mainitussa tilanteessa oli pienempi kuin viimeksi mainitussa tilanteessa. Tähän korvauksen vahvistamistapoja koskevaan eroavuuteen perustuu se, että tässä artiklassa viitataan korvauksen saamista koskevan oikeuden rajoittamiseen. Se saattaa selittää sen, että lainsäätäjä on viitannut direktiivin sekä alkuperäisessä että lopullisessa versiossa sopimuksen lakkaamiseen käytettäessä oikeutta korvauksen rajoittamiseen, vaikka direktiivin lopullisessa versiossa mahdollisuus rajoittaa hyvitystä tai korvausta on jäänyt pois.

edullisemmilla korvausjärjestelyillä. Asia on näin niiden sääntöjen alkuperästä riippumatta, joista osapuolet ovat sopineet, sillä direktiivin 19 artiklassa ei tehdä tässä suhteessa eroa kolmannen maan oikeussääntöjen tai vain osapuolten itsensä alusta alkaen laatimien sääntöjen välillä.

79. Direktiivin yleinen systematiikka vahvistaa sen, että tämä säännös on luonteeltaan pakottava.

80. On syytä huomata, että direktiivit velvoittavat saavutettavaan tulokseen nähden jokaista jäsenvaltiota, jolle ne on osoitettu, vaikka ne jättävät kansallisten viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot (EY:n perustamissopimuksen 189 artiklan kolmas kohta, josta on tullut EY 249 artiklan kolmas kohta). Niiden sisällön sitovuus voi kuitenkin olla eri asteista.

81. Direktiivistä ilmenee, että siinä voidaan tässä suhteessa erottaa kahdenlaisia säännöksiä.

82. Ensimmäinen ryhmä sisältää oikeussääntöjä, joista on *oikeus poiketa*. Niihin voidaan vedota, elleivät osapuolet ole muuta sopineet tai ellei kansallisessa oikeudessa säädetyistä pakottavista oikeusnormeista muuta johdu.

Asia on näin esimerkiksi direktiivin 6 artiklan 1 kohdan säännösten osalta, joissa vahvistetaan kauppaedustajalle suoritettavien palkkioiden arviointiperusteet viittaamalla " — — palkkioon, joka vastaavia tavaroita edustaville kauppaedustajille yleensä maksetaan siellä, missä hän harjoittaa liiketoimintaansa". Sama pätee direktiivin 13 artiklan osalta, jonka mukaan edustussopimusta eivät koske minkäänlaiset muotovaatimukset, mutta jäsenvaltioilla on kuitenkin mahdollisuus edellyttää kirjallista muotoa, kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut.[28] Kumpaisellekin osapuolelle on annettu samanlainen oikeus saada pyynnöstä toiselta osapuolelta tämän allekirjoittama asiakirja.

Nämä oikeussäännöt antavat toisinaan jäsenvaltioille oikeuden poiketa, kun taas sopimusosapuolilla ei samanaikaisesti tällaista oikeutta ole. Niinpä direktiivin 2 artiklan 2 kohdan mukaan "jäsenvaltio voi säätää, että direktiiviä ei sovelleta siihen, jonka toimintaa kauppaedustajana pidetään kyseisen jäsenvaltion lainsäädännön mukaan sivutoimena".

83. Tämäntyyppiset oikeusnormit vastaavat niitä, jotka yhteisön lainsäätäjä on tarkoituksellisesti päättänyt jättää kansallisten viranomaisten harkintaan. Ne kuuluvat jäsenvaltioiden suvereeniin määrää-

28 — Em. asia Bellone, tuomion 14 kohta.

misvaltaan, kun ne suorittavat täytäntöönpanoa koskevaa tehtäväänsä. Tällaisina sääntöinä ne ilmentävät sitä vapautta, joka jäsenvaltioilla on päättää keinoista direktiivissä säädettyihin tavoitteisiin pääsemiseksi.

84. On syytä todeta, että yhteisöjen tuomioistuimen mukaan direktiivissä on nimenomainen maininta joka kerta, kun jäsenvaltioille annetaan mahdollisuus poiketa sen säännöksistä. [29] Jäsenvaltioilla on tämän vuoksi oikeus poiketa direktiivin tietyistä säännöksistä tai täydentää niitä haluamallaan tavalla.

85. Voidaan näin ollen katsoa, että tämän ensimmäisen ryhmän oikeusnormit noudattavat samaa ajatusmallia, jota voitaisiin luonnehtia "tahdon täydennykseksi" ("supplétive de volonté"), millä tarkoitetaan sitä, että kyseessä on tahto, joka joko osapuolilla tai jäsenvaltioilla on ja joka näissä kahdessa tapauksessa ei luonnollisestikaan perustu samoihin vaikuttimiin.

86. Mielestäni on tarpeen määrittää toinen ryhmä, joka sisältää *pakottavia oikeussääntöjä*. Niissä ei mainita poikkeamisen mahdollisuutta. Päinvastoin, niissä määritellään selvästi, että osapuolet eivät voi niistä poiketa.

87. Direktiivin 19 artikla kuuluu tähän pakottavien oikeusnormien ryhmään, kuten selvästi ilmenee siinä säädetystä kiellosta poiketa direktiivin 17 ja 18 artiklan säännöksistä.

88. Totean lisäksi, että tällainen ryhmittely on sopusoinnussa sen kanssa, mitä on määrätty edellä mainitun Rooman yleissopimuksen 7 artiklan 2 kohdassa, jonka mukaan "tämän yleissopimuksen määräykset eivät estä soveltamasta sellaisia tuomioistuinvaltion lain säännöksiä, joita on sovellettava sopimukseen muutoin sovellettavasta laista riippumatta", kuten Yhdistynyt kuningaskunta on perustellusti todennut.

89. Näyttää nimittäin siltä, että direktiivin 19 artikla on verrattavissa sellaiseen ryhmään kuuluviin lakeihin, joita kansainvälisessä oikeudessa kutsutaan "kansainvälisesti pakottaviksi säännöksiksi" ("loi de police"); tällä ilmaisulla tarkoitetaan " — — menettelyä, jossa kansallista oikeussääntöä sovelletaan kansainväliseen tilanteeseen kyseisen säännön soveltamistarkoituksen mukaisesti ja riippumatta siitä, onko siihen viitattu lainvalintasäännössä". [30]

90. Direktiivin 19 artikla velvoittaa soveltamaan pakottavia säännöksiä päinvastaisesta lainvalinnasta huolimatta, vaikka kyseinen lainvalinta koskisi, kuten nyt esillä olevassa tapauksessa, kolmannen maan lakia.

29 — Em. asia Bellone, tuomion 15 kohta.

30 — Audit, B., *Droit international privé*, Economica, Paris, 1997, 2. painos, s. 97.

91. Edut, joita kyseessä olevilla säännöksillä pyritään turvaamaan, eli kilpailu yhteisön alueella ja tällä alueella toimintaansa harjoittavien kauppaedustajien suojelu, ovat perustana yhteisön lainsäätäjän vakaasti ilmaisemalle tahdolle varmistua siitä, että kyseessä olevien säännösten sisältö on sopimusosapuolten vastakkaisesta tahdonilmaisusta huolimatta ensisijainen. Näin ollen on syytä päätyä tämän mukaiseen ratkaisuehdotukseen.

Ratkaisuehdotus

92. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että yhteisöjen tuomioistuin vastaa Court of Appealin esittämään ennakkoratkaisukysymykseen seuraavasti:

Jäsenvaltioiden itsenäisiä kauppaedustajia koskevan lainsäädännön yhteensovittamisesta 18 päivänä joulukuuta 1986 annettua neuvoston direktiiviä 86/653/ETY on tulkittava siten, että tämän direktiivin 19 artiklan nojalla sen 17 ja 18 artiklaa sovelletaan sopimukseen, jolla päämies on antanut yhteisön jäsenvaltion alueelle sijoittautuneen kauppaedustajan tehtäväksi myydä päämiehen tuotteita yksinoikeudella yhteisön alueella, vaikka päämies on kolmannen maan alueelle sijoittautunut yksikkö ja sopimusosapuolet ovat nimenomaisesti sopineet, että sopimukseen sovelletaan tämän viimeksi mainitun maan lakia.